

הרב משה צבי נריה

ציון וירושלים* (ציונות שלימה של תנ"ך שלם)

"קדושת הארץ — היא ירושלים"
(מהר"ל מפראג ז"ל, גור־אליה, סוף פרשת ויצא)

א.

התנועה הציונית היא מכשיר עצום. היא הוכיחה את עצמה. בכוח מאבקה המדיני ועבודתה המעשית, הגענו, בעזרה, למדינת־ישראל עצמאית. אולם כל דור חדש זקוק לאור חדש. התנועה הציונית, בשעתה, זכתה לציונים, אשר הביאו אליה רכוש רוחני־נפשי גדול, מתקופה שקדמה לתנועה הציונית. היו אלה יהודים, אשר הביאו איתם את כל הציפיות לציון ואת כל התקות לירושלים, והכניסו את הרכוש הגדול הזה לאוצר הרעיוני והריגשי הגדול של ההסתדרות הציונית. הוא שהעניק עוצמה רבה לכל מפעליה, הגדולים והקטנים.

לא כן עתה. התנועה הציונית עומדת עכשיו בפני בעיה לא־קלה: היא צריכה ליצור בעצמה את הציונים ולהעמיק בקרבם את התוכן היהודי־ציוני, וזה לגמרי לא פשוט. בגילוי לב הראוי להערכה, כותב פרופ' נתן רוטנברג שטרייך: "גם ארגון מדינה יהודית, אינו יכול לפתור בעיותיו של היהודי כאדם וכיהודי".

אישור לכך קיבלנו במכתב גלוי למערכת "מעריב" (ד' שבט תשל"ב), שכתב סטודנט יהודי־אמריקאי, אשר שואל: "למה לנו מדינה יהודית? וכי זקוקים אנו לעוד מדינה לוואנטיגית במזרח התיכון? וכי אבות־אבותי עלו על המוקד, כדי שצאצאיהם יוכלו להקים בבוא היום משהו 'חדש' כפי שאנחנו עדים לו

* כבטים למאמר זה, שימשה הרצאה בקונגרס הציוני הכ"ח שהתקיים בירושלים בשנת תשל"ב.

משה צבי נריה

כאן בארץ? אם כל זה ימשך, מי יודע אם נוכל להחזיק מעמד נגד אויבינו מבחוץ."

שמענו וקראנו על תנועת ההתבוללות בחו"ל, אולם הסטודנט היהודי-האמריקאני מציג שאלות נוקבות גם ביחס למצב בארץ-ישראל, אמנם, יש לנו בארץ הרבה גילויים חיוביים, הרבה נוער מבורך, נוער חלוצי, שאנחנו גאים בו, שמוכיח את עצמו בהתיישבות, בהאזויות הנח"ל ובצה"ל, אך אין זה ממעט את חומרת-השאלות של אותו סטודנט יהודי-אמריקאי, והכרח לחפש להן תשובה של ממש.

מפי-כתבו של הסטודנט היהודי-האמריקאני למדנו, כי בעיית ההזדהות היהודית, איננה בעיה הניצבת רק לפני יהודים ונוער בתפוצות, אלא קיימת גם במדינת ישראל. ונוסיף: היא קיימת לא רק אצל נוער מתלבט, שהגיע לארץ ומחפש כאן את ייחודו ואת ייעודו, אלא גם אצל נוער שנולד כאן, שגדל כאן, ועם זה הוא מנותק מכל-וכל. יש לנו בארץ נוער, שאין לו שום שורשים בעבר, שהוא שדוף בהווה, מבחינת זיקתו לכלל ואולי גם מבחינת הפרט, ועל כן מקננת בנו החורדה, האם הוא מסוגל להגיע לעתיד — לעתיד חיובי, מעשי, בונה ויוצר. אנחנו רואים גילויים לא-מעודדים אצל הסטודנטים הישראלים היוצאים לחו"ל ובחבורות שי"ח ו"מצפן" בארץ. אמנם, אין להתפס להכללות, כי, כאמור, יש לנו הרבה דמויות חיוביות, אבל יש גם לא-מעט אשר "נבוכים הם בארץ". התקשורת הבין-מדינית, הכלל-עולמית, מביאה את זרמי ההתבוללות גם לתוככי ארצנו העצמאית. הזרמים זורמים והסתף סוחף.

ב.

קיימת מציאות ממשית של יהודים הרואים את עצמם כחילוניים. יש למצוא אותה הוואת סיבות אידיאולוגיות. הבעיה המתעוררת היא: האם יש למציאות הזאת גם בסיס אידיאולוגי? האם זו רק תוצאה של עבר מסוים, או גם נקודת-מוצא לעתיד מוגדר? כלום יכולה להתקיים יהדות בעלת הגדרה חילונית מובהקת? יהדות זו, מה טיבה ומה תכנה? האם יש בכוחה לזהות את עצמה? האם יש בזהות הזאת עוצמה מספקת, כוח-משיכה מספיק, שיודוה אתה רחוקים "וישמעו רחוקים ויבואו"? מה כוחה ומה גבורתה של יהדות זו בהתמור-דדותה עם בעיות-הזמן? האם יש איתה כוח-יצירה? האם יש ביהדות החילונית כוח-תורשה, כוח-הנחלה לדור-יבוא?

מתברר, כי עד היום לא הצליחו האידיאולוגים למצוא הגדרה ליהדות החילונית. הם מסתפקים ב"למחצה, לשליש ולרביע". הם גיוונים מפירווי-מסורת,

ציון וירושלים

מתערבות של רגשות ותודעה היסטורית עמוקה יותר או קלושה פחות — הכל לפי מידת האינטליגנציה ולפי מידת החינוך. הם מודים — ואני מצטט שוב את פרופ' רוטנשטרייך — כי "יהודי חילוני, אם הוא יהודי מדעת ומושרש בהיסטוריה היהודית", הרי הוא יודע יפה כי "התרבות היהודית המסורתית היא תרבות דתית" ("גשר", חוב' 50, עמ' 21).

מכאן השאלה הנוקבת: האם הכדיעבר של האבות, יכול לשמש כלבתחילה בשביל הבנים? האם אותה מציאות חילונית, אשר מסתדרת איכשהו עם עצמה, יכולה לשמש גם כוח-תנופה, מריץ וממריץ, מפעיל כוחות צעירים, דורות צעירים?

אנו יודעים, כי יחיד או ציבור יכולים להתקיים זמן ניכר גם בתנאים של תת-תזונה, אולם גם אם לא יתמוטטו, נגרמות מחלות לאורגאניזם שלהם. אפשר שבמצבים מסוימים, נפגע כושר-ההולדה (נולדים ילדים שאינם מסוג-גלים להחזיק מעמד, או שנגרמת עקרות גמורה). למשל — וזו דוגמה קיצונית: יהדות-מינימום של בית-כנסת בחו"ל; יהודים של שלושה ימים (יהודים של "ראש השנה" ו"יום הכיפורים"), המשתתפים במגבית "כל-בדרי" למען א"י; או יהדות של "אהרציט" ושל "הזכרת נשמות", שהיא יהדות של בית-קברות. אמנם, אין לקפח שכרה של יהדות זו ושל יהודים אלה — כל פרט כזה עודנו שייך לכלל ישראל — אבל האם יכולים הם ויהדותם לשמש כבסיס לכלל-ישראל? האם יצליחו להנחיל מינימום זה לבניהם אחריהם?

במקרה של יהדות-מינימום כזאת — התשובה ברורה. אולם אותה שאלה עצמה קיימת גם אם אנחנו מרחיבים והולכים, מגדילים והולכים, הואיל ובימינו, הנוער איננו מוכן להסתפק במועט. ואם הנוער נדרש לוותר על דברים רבים למען יתודו, למען עמו, למען ארצו, הוא רוצה לדעת ולקבל תשובה ברורה ובהירה לשאלותיו: מדוע ולמה?

ג.

לעומת החילוניות הקיצונית, יש כבר מודים ואומרים; כי עלינו להנך ליה-דות-של-מסורת יהודית, ליהדות של הווי יהודי. נמשיך, איפוא, לשאול: האם ניתן לבסס יהדות על ניגון חסידי ועל "געפילטע פיש"? האם ניתן לבסס יהדות על שפה עברית גרידא ועל תודעה היסטורית קלושה? הלא מדובר כאן על גווער יהודי העומד במאבק על ייחודו הלאומי מול עולם-של-טישטוש; ולא רק של טישטוש ייחוד-לאומי, אלא גם של טישטוש ייחוד-אנושי. עולם של סמים ומתירנות. ומה אנחנו נותנים במצב הזה לנוער?

משוק צבי נריה

דומה, שבמצב זה, המעט הכלול במושג המקובל "יהדות של מסורת", איננו יכול לשמש תשובה מספקת לכל הבעיות. כי מה זאת מסורת ("טרדישן")? זו איננה מהות מתברכת, פורה ומתרבה. הטרדיציה עומדת — במקום אחד, ומשום כך היא פוחתת והולכת, משתחקת ודוהה. הסבא היה יהודי לוחם; אבא — יהודי חם; הבן — יהודי פושר; הגנך — יהודי קר; והגין — קפוא לגמרי.

ד-הוּמָן היתה והווה במסורת, למעט טיבה, לעצמם זהרה. הכירסום של החיים השוטפים והולכים, מקטינים אותה ומנמיכים את ערכה. המסורת לבדה, אינה יכולה להתמודד עם הזמן.

לעומת זאת, קיים אצלנו מושג אחר, הרבה יותר עשיר, הרבה יותר רחב: **מורשה** — "תורה ציווה לנו משה, מורשה קהילת יעקב". המושג "מורשה" איננו ירושה. מורשה משמעותה — ענין שיש בו כוח תורשה. ענין הנועץ בעבר ומופנה כלפי העתיד. הכוח התורשתי מקיף את תולדות האדם מישראל, את תולדות עם ישראל ואת "קהילת יעקב", מסוף העולם ועד סופו. הוא כולל עבר ועתיד. מורשה זו היא "נחלה שאין לה הפסק", והיא המסוגלת להעניק משמעות וטעם גם למאבקי ההווה.

ההזדהות היהודית אינה רק כורח-קיום, אלא גם, ובעיקר, טעם-קיום. היא המעניקה טעם לחיים ולמאבקים, וממנה שואבים עוז וגבורה. הזדהות זו, מעצם מהותה, איננה יכולה להצטמצם בתחום ההווה המוגבל, צר-האופקים ועמוס-הסתירות. היא אינה יכולה להטיל עוגן רציני במים הרדודים של ה"יש" הממשי, הנתפס בחושים, על בעיותיו ותהפוכותיו. ההזדהות היהודית זקוקה למרחב-מחיה גדול, ברוחב ובעומק.

היא זקוקה גם למרחב-העבר וגם לחזון-העתיד, לא רק כערכים של היסטוריה שהיתה, גם לא רק כשל היסטוריה שעתידיה להיות, אלא גם כמהות המשתלבת בתוך ההווה החי והתוסס. ההיסטוריה של העבר — כמהות קיימת, הווה, נוכחת, תובעת ומחייבת; וחזון העתיד — כמנוף רב-עצמה ורב-אונים, הנותן כוח להתגבר על קשיי ההווה, על קשיי יום-יום ועל תקלות הפרט והכלל, וכאידיאה הנושאת את גושיה ומעלה אותם מעל לשטח-ההווה זרוע-המוקשים.

ההזדהות יכולה לבוא כשרואים את עם ישראל בשלמותו — עשי-השם, אשר עליו הוטל להיות עשי-סגולה. החל באברהם-אבינו, עמוד-החסד, המחנך את בניו ואת ביתו אחרי לעשות צדקה ומשפט, ועד ה"חפץ חיים" ז"ל, המזהיר מפני לשון-הרע. החל בשפרה ופועה, המחיות את הילדים במצרים, ועד יאנוש קורצ'ק, הי"ד, הדוקטור שנשאר בגיטו-ווארשה, הצועד עם ילדיו-יתומיו

ציון וירושלים

ל"אומשלאג-פלאץ". ההיסטוריה שלנו היא רציפות אחת ואחידה. כל תקופה בהיסטוריה זו תובעת מאתנו, וכל דמות היסטורית מחייבת. כל תקופה מציגה אתגרים, מעוררת מחשבות ודורשת מעשים, וכל דמות היסטורית היא מקור-חיים לנו, ממריצה למעשים טובים, שהם תפארת לפרט ולכלל, תפארת ליחיד ותפארת לאומה.

ד.

כשדנים על מורשת העבר, ראוי להעיר, כי ידוע שישנם קשיים בבתי-הספר הממלכתיים בפיתוח הזיקה לעבר היהודי — עבר של 2000 שנות-גלות. מתברר, שהנוער שלנו איננו אוהב ללמוד היסטוריה יהודית — היסטוריה של צרות, של השמדות, של גזירות. ואכן, בצורה שהדברים הללו נלמדים — הנוער צודק.

יש צורך בשינוי יסודי בגישה להיסטוריה היהודית. לומדים רק כיצד מתו היהודים, ויש ללמוד גם, ובעיקר, כיצד חיו היהודים; כיצד ידעו להתקיים, גם בתנאים הקשים הללו; כיצד גידלו והיגכו ילדים בתנאי-מצוקה; כיצד, למרות הכול, כתבו ספרים ושמרו על ספרים; כיצד אירגנו חיי-ציבור בתוך ההפכות; וכיצד פיתחו מקורות-קיום חומרי ורוחני גם יחד.

מגזירת ת"ת, גזירת הפוגרום צ'יק הגדול, צורר היהודים בוגדן חמלניצקי (אשר רוסיה הסובייטית העלתה אותו לדרגת גיבור לאומי), נשארה לנו תעודה היסטורית קטנה ויקרה מאוד — הספר "יוון-מצולה" של ר' נתן הנובר ז"ל. בספר הקטן הזה יש משהו מיוחד. הוא אינו מספר רק על השחיטות ועל ההשמדות, אלא גם על חיי קהילות-ישראל בפולין לפני החורבן. הוא מספר על מעשי החסד המופלאים בתנאי-עוני. הוא מספר על האירגון הנפלא בתנאי-מצוקה. זוהי דוגמה קלאסית, איך להציג את חיי ישראל בגולה, כיצד צריכים ללמד היסטוריה יהודית.

לפני כמה חדשים, הובאה לכנסת, ונקבעה במקום מכובד, תמונה מוזעזעת, שצוירה בידי יוסף קוקובסקי ז"ל, צייר יהודי גדול מרוסיה הסובייטית. זוהי תמונת ההרג ההמוני בבאבי-יאר, המראה כיצד יהודים מכל הגילים, אנשים נשים וילדים, עומדים לפני בור-ההריגה. כל פעם שעוברים על פני התמונה הזאת, הלב מזדעזע מחדש. אולם חסרה שם עוד תמונה אחת — כזו המתארת כיצד אי-שם, בבונקר עמוק, במרתף חשוך, מורה יהודי מזה-רעב מלמד ילדים יהודים רעבים אלף-בית. התמונה הזאת חסרה לנו, מפני שמה שהיה בשואה, זה לא רק מה שהגויים עשו לנו, אלא גם מה שהיהודים עשו

משה צבי נריה

ופעלו בתנאים אלה. שכן בשואה התגלתה חיוניות יהודית מופלאה וכבירה, וגם את זה צריך להראות לנו. כאמור: לא רק כיצד מתו היהודים, אלא גם, ובעיקר, כיצד למרות הכל חיו. ובכוח ה"למרות-הכל" הזה, נשארו השרידים בחיים.

הבעיה העומדת לפנינו היא, כיצד להציג לפני הנוער את עם ישראל השלם, לא רק לאורכו ולרוחבו של עולם, אלא גם לעומקו ולגובהו הרוחני, ואת ארץ-ישראל השלימה, לא רק במובן הגיאוגרפי, אלא במלוא תוכנה הפנימי. כי לשניהם יש גם מימדים של עומק. עלינו להציג לפני הנוער את עם ישראל לדורותיו, מצאת ישראל ממצרים, ממעמד הר-סיני, מברית-ערבות-מואב ועד הנה, ולהציג את ארץ-ישראל כארץ-אבות, שזיקתה אלינו מתחילה מימי אברהם-אבינו, מימי ההבטחה "לזרעך אתן את הארץ הזאת", ועד העליה לרמת הגולן, הירידה למחולה, לנח"ל ארגמן וההתלצות של מתנחלי-חברון בימינו.

ה.

היה פעם ויכוח בעתונות הישראלית, בקשר לזכותנו על ארץ-ישראל: מי יצר בארץ יצירות רוחניות? האם רק אנחנו יצרנו פה גדולות ונצורות, או גם הערבים יצרו פה משהו? אינני סובר שהויכוח הזה הוא רלוואנטי לגבי זכותנו על ארץ-ישראל. נכון, אי-יצירה, חוסר-בנין וחוסר-פיתוח, בודאי מעידים על חוסר-זיקה, אבל יצירה כשלעצמה, עדיין איננה מקנה זכויות על ארץ מסוימת. יצרנו בבבל את התלמוד הבבלי, ואין אנחנו דורשים לעצמנו שום שטח בעיראק עד היום הזה. יצרנו בספרד ובצרפת, באשכנז, בפולין וברוסיה יצירות גדולות, אך אין אנחנו דורשים לעצמנו זכות על קראקא בגלל הרמ"א, ולא על וילנא בגלל הגאון מווילנא.

זכותנו על ארץ-ישראל, איננה נובעת מתוך מה שיצרנו כאן. זכותנו היא שזאת היא ארץ הבחירה, ארץ ההבטחה, שהובטחה לנו מפני הגבורה. זאת היא גחלת-אבותינו, שמעולם לא ויתרנו עליה, לא התייאשנו ממנה ולא נותקנו ממנה; שיום-יום הזכרנו אותה בתפילתנו, על שולחנו, בשמחתנו; שכל יהודי שומר תורה ומצוות, שמתפלל שלוש פעמים ביום ומברך שלוש פעמים ביום ברכת-הזמון, מזכיר את ירושלים עשרים ואחת פעם בכל יום. הזכרות אלה נמשכו אצלנו אלפיים שנים רצופות, והן שרירות וקיימות עד היום הזה.

אינני יודע מי שינה את הנוסח המקורי של ההימנון הלאומי שלנו, "התקווה". אולם מתברר יותר ויותר, שהשינוי היה מהותי, ועלה לנו ביוקר רב. במקום

ציון וירושלים

הנוסח המקורי: "לשוב אל ארץ אבותינו", בא השינוי: "להיות עם חופשי בארצנו". עם חופשי בארצו — זוהי השאיפה הרגילה של כל עם הנאבק, אי-שם בעולם, על הגדרתו הלאומית. ואילו אנחנו דרשנו שיבה לארץ אבותינו. זאת היא ריפאטריאציה, ולא רק זכות להגדרה לאומית-גיאופוליטית. ההמשך של הנוסח המקורי היה "עיר בה דוד חנה". לא רק ירושלים כעיר חשובה, אלא ירושלים ככתר-המלכות שלנו, ירושלים כמקום-המקדש, ירושלים של "הכותל המערבי".

ההסתדרות הציונית עושה הרבה מאוד למען הבאת נוער יהודי לביקור בארץ-ישראל — וישר כוחה. זהו מפעל עצום, המביא ברכה מרובה. אבל בעתונות קראנו, שיש נוער שמסתובב בארץ ללא הדרכה מספקת, ואיננו רואה ואיננו מרגיש. כפי שאמר הרבי מגור ז"ל, בעל ה"שפת אמת": "אל הארץ אשר אראך" — ארץ-ישראל, צריך שהקב"ה יראה אותה, שתהיה סייעתא-דשמיא לראותה. אחרת, קען מעך זיך ארום דרייעהן אין ארץ-ישראל און גארנישט ניט זעהען" (— אפשר להסתובב בארץ ולא לראות כלום...).

אישיות מוסמכת מסרה לנו עובדה מוזעזת, על צעיר יהודי מחו"ל שביקר בארץ והגיע לנצרת, על-מנת לתרום מדמו לארגון ה"פתח"... זה, כמובן, מקרה חריג, אבל הוא מעיד על משהו.

לארץ ישראל צריך לבוא עם התנ"ך ביד. ולא עם התנ"ך כספר-עתיק גרידא, אלא כספר-הספרים, כספר חי וקיים, אשר דבריו חיים וקיימים, והוא לוהט כולו, מחמם ומאיר באש-התמיד, באש-הנצח. עם ישראל שלם בארץ-ישראל שלימה, זקוק גם לתנ"ך שלם, ללא כל השמטות; ועיקר העיקרים — ללא השמטת שם-שמים. תנ"ך שלם, תנ"ך בשלמותו, בגופו וברוחו. תנ"ך המתהיל ב"בראשית ברא אלוקים", כתוספת פרשנותו של ר' יצחק ברש"י שם: "ומה טעם פתח ב'בראשית' ? משום כוח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גויים (תהילים קי"א). שאם יאמרו אומות-העולם לישראל: ליסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גויים, הם אומרים להם: כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

התנ"ך השלם הוה, הוא שליווה אותנו בדורותינו, הוא שקיים את דורותינו. אפשר שהיה נתון בכריכה פשוטה, אפשר שהיה גם בלי כל כריכה. בתקופות מסוימות היה זה תנ"ך חרוך, שרוף-אש, אולם גם אז רק גוויליו גשרפו, אבל אותיותיו פרחו וזרחו, ובמחשכים היו האותיות! לברקים וזהרים, מורים דרכו של העם.

ג.

היה מי שכתב: "את מקומה של הדת תופסת עכשיו מדינת-ישראל עצמה".
זוהי טעות, כי גם היהודי הרחוק, שכביכול אין לו הרגשה דתית, הרי בתוך
ארץ-ישראל עצמה כלולה גם הרגשתו הפנימית-המיסטית. ארץ-ישראל איננה
בשבילו רק ענין טריטוריאלי, אלא גם ענין נאצל, עמוק מאד בלב. ארץ-
ישראל, שבמרכזה עומדת ירושלים, שבמרכזה הר-הבית, מקום המקדש,
הכותל המערבי. וירושלים אינה רק עיר יפה, היא ראשית-כל, עיר-הקודש.
גם יהודי אשר לא ראה אף פעם את יופיה החיצוני של ירושלים, מרגיש
מרחוק את קדושתה של ירושלים, את פנימיותה. כי מקור יופיה — בקדו-
שתה, בדמעת-הלב עם העלאת שמה, ברטט-הלב לזכרה.

לצערנו אפשר גם לטשטש את מהותה של ירושלים, ולהפכה לעיר יפה
גרידא. אפשר גם להפוך את ארץ-ישראל כולה לאנגדה! היה אפילו מנהיג
צינוני גדול (שמשום כבודו אינני רוצה לנקוב בשמו), שהציע שבמדינת-

היהודים המחודשת, תשמש חיפה כעיר-הבירה, במקום ירושלים...
לא כן הרגישו ומרגישים המוני העם. בשבילים היתה ירושלים תמיד מקור
הגעגועים והתקוות. במלחמת-ששת-הימים הרגישו הכל, כי שיחורר-ירושלים
היורה את השיא בחוויה העמוקה של הנצחון הגדול.

המתייחסים לארץ-ישראל רק כ"מקלט מדיני בטוח", יש להם מקום להת-
ווכח ולהתמקח על שטחים וליישב את חברון רק בקושי-רב. להם לא קל
להתמודד עם בעיות של שטחים ושל דמוגראפיה. לא כן כשמרגישים את
עומק מהותה של ארץ-ישראל, של ירושלים ושל חברון, מתוך התעמקות
בתנ"ך השלם, כפי שהיו הדברים בלבבות מדורי דורות.

כבוד גשיא-המדינה מר זלמן שזר העלה על גס — בפתיחת הקונגרס
הצינוני הכ"ח — את עוזה-הזינוק של העלייה מברית המועצות. עתה
אנחנו יודעים כבר, שזה קשור בהתרוממות הנפש הכבירה של מלחמת-
ששת-הימים. עולי רוסיה אומרים בפירוש: "מלחמת ששת הימים, היתה
בשבילנו לא רק גילוי של כוח פסי ושל נצחון צבאי, אלא גילוי נפשי עצום,
גילוי של רוח ישראל".

היו לנו אז שלושה גילויים: שוב נתגלה העולם הגוי באדישותו, בעמידתו
מנגד (זה היה לנו קורס מקוצר של תקופת-השואה); שוב נתגלה העולם
היהודי במלוא תפארת-אחדותו (כיצד נחרד עד מעמקיו ונתלכד סביבנו);
ושוב נתגלה הענין האלקי — "מי האמין לשמועתנו, וזרוע ה' על מי גגלתה"
(ישעיה נ"ג, א') — הניסים הגלויים אשר ראו עינינו, "ומי כעמד ישראל
גוי אחד בארץ".

ציון וירושלים

אותה ארץ-ישראל, ארץ-חמדה טובה ורחבה, שהשתחררה במלחמת-ששת-הימים — אל נצמצם אותה. אותו עם-ישראל שנתגלה ונחגדל מחדש במלחמה זו — אל נקטין אותו!

"על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכוח קולך מבשרת-ירושלים, הרימי אל תיראי" (ישעיה מ', ט').

מִרְנֵן הַגְּרָאִי"ת קוֹק וְצ"ל, פִּירֵשׁ כִּאֵן פִּירוּשׁ נִפְלֵא: צִיּוֹן מִסְמַלֵּת אֶת הַמְּלֻכּוֹת בְּיִשְׂרָאֵל וִירוּשָׁלַיִם אֶת הַקְּדוּשָׁה בְּיִשְׂרָאֵל. מִדּוֹעַ פּוֹנֵה הַנְּבִיא וְאוֹמֵר לַמְּבַשְׂרֵת צִיּוֹן שֶׁתַּעֲלֶה עַל הַר גְּבוּהַ, וְאֵילוּ לַמְּבַשְׂרֵת יְרוּשָׁלַיִם הוּא אוֹמֵר רַק "הַרְיָמִי בְּכּוֹחַ קוֹלְךָ?" מִסְבִּיר הַרֵב וְצ"ל וְאוֹמֵר: צִיּוֹן — הַתְּנוּעָה הַצִּיּוֹנִית הַשּׂוֹאֶפֶת לְהַחֲזֹרֵת הַמְּלֻכּוֹת לְיִשְׂרָאֵל, מִשְׁמִיעָה אֶת קוֹלָהּ בְּכּוֹחַ; שׁוֹמְעִים אֶת קוֹלָהּ מֵעַל בִּימּוֹת הָעוֹלָם. אֲבָל אֵיךְ מְדַבֵּרֵת הַצִּיּוֹנִית הַחִלּוֹנִית? הֲיֵאֵר רַק תּוֹבַעַת מֵעַמֵּד בְּשֵׁם זִכּוֹת הַהַגְּדָרָה הָעַצְמִית שֶׁל הַלְּאוּמִּים, כְּמוֹ כָּל הַגּוֹיִים הַמְּדַבְּרִים עַל זִכּוֹתָם לְעַצְמָאוֹת, לְשִׁלְטוֹן בְּאַרְצָם, כְּמוֹ שֶׁדְּבָרוּ הַפּוֹלְנִים, הַלִּיטָאִים, הָאֶסְטוֹנִים וְכו'. הִיא עוֹמֶדֶת עִם כּוֹלָם בְּמִישׁוֹר הַרְגִיל.

ירושלים — היא סמל הקדושה בישראל, עיר הקודש והמקדש. מבשרת ירושלים — עומדת על הר גבוה. היא עומדת במקום הנכון ודבריה ממקום קדוש יהלכון. היא, אמנם, מדברת בשם ה', אולם היא חלשה מדי, קולה אינו נשמע. היא, כאילו, יראה להרים את קולה.

ולכן פונה הנביא למבשרת ציון ואומר: מדוע אתם עומדים אי-שם למטה, יחד עם עמים אחרים, ומדברים בשם הרעיונות הרגילים של הגויים? עלו על הר גבוה, דברו בשם ה', בשם הבטחות התורה, בשם חזון הנבואה. והוא חוזר ופונה אל מבשרת-ירושלים ואומר לה: מבשרת-ירושלים, אנשי הקודש והמקדש, אתם עומדים במקום הנכון, אתם מדברים בשם ד', אך אינכם מאורגנים, אין שומעים את קולכם — "הרימי בכוח קולך, הרימי אל תיראי".

ז.

הנוער מדבר על אתגרים. יש לפניו הרבה אתגרים. נוצר אשר באמת יתייחס למעמקי נשמת האומה, לרבדי דורותיה, לדמויות גדוליה, ימצא לפניו שטחי מעשה מרובים. כל אישיות היסטורית תובעת ממנו: הבעל-שם-טוב תובע אתבת ישראל, הגאון מווילנא תובע לימוד-תורה, רבי משה חיים לוצאטו, ב"מסילת ישרים", תובע יושר המידות וטהר נפשי, בעל "אור-החיים" הקדוש תובע סגולות-קודש, "בן איש חי" תובע דיקדוק-במצוות. אין לנו שום אישיות היסטורית שאינה תובעת מאיתנו.

משה צבי נריה

בין הבעיות הבערות של מדינת-ישראל, בולטת במיוחד הבעיה החברתית, בעיית העוני בישראל. אם אנחנו מדברים על הנוער, ברור שאין הנוער יכול למצוא פתרון כספי לבעיות העוני. אבל נוער מן הארץ ומחול, יכול להסתער על שכונות העוני, על עיירות-הפיתוח, על יישובי-הספר, ללכת אל העם ולהגיש להם עזרה רוחנית-נפשית, חינוכית-לימודית, ולהרים מעפר דל כתופה-רבתי. יש אפשרות לעשות דברים גדולים, לגלות מחדש את הערכות ההדדית הכלל-ישראלית — "כל ישראל ערבים זה לזה" — במלוא הכוח ובמלוא התפארת.

וגם שטחי מרד קיימים. הנוער המורד יכול וצריך וחיוב למרוד נגד המתי-רנות ההרסנית, נגד הסמים העושים בו שמות, נגד מתירנות-מין הממוטטת חיי-המשפחה, המרקיבה אותנו מבפנים, המהווה סכנה לכורש-עמידתנו. זהו אתגר גדול במיוחד לנוער הדתי, וגם בסיס משותף לפעולה עם הנוער שהתרחק מהדת.

אין לנו רצפטים מדויקים ובדוקים לכל דבר, אבל אנו שומעים באהדה על הרצון הכן לשוב אל המקורות. אני יכול להעיד על כך מנסיוני הפרטי, במגע עם הנוער מ"השומר-הצעיר" בגבעת-חביבה, עם נוער מהקיבוץ-המאוחד ב"אפעל", עם נוער מאיחוד הקיבוצים ב"בית-ברל". בכל מקום יש אזנים קשובות ולבבות פתוחים. צריך רק לגייס יותר ויותר את הרצון הטוב משני הצדדים.

יש לפתוח את שערי הלב, ומצד שני לבוא מתוך רצון להבין את הזולת, לרומם את ענייננו, להעמיק את ייעודנו הלאומי. ל"תינוק שנשבה" — אין רצפט כלל; זה תלוי במצבים. אולם נאמר לאותו נוער שאנחנו רוצים לעתף איתו פעולה: "אל תוסיפו להתעלם! לכו 'לקראת'". יהודי דתי שומר תורה ומצוות, גם אם הוא בטוח בעצמו שהוא שומר שבת, אומר תמיד בכניסת השבת: "לקראת שבת לכו ונלכה". כל שמירת-השבת שלנו, היא הליכה לקראת החוויה של קדושת השבת, כדי לקלוט יותר ויותר, כדי שתאיר בנו הנשמה היתירה בוותר בהיר יותר.

הבה נצא יחד לקראת הנשמה היתירה של האדם מישראל! — "בית-יעקב, לכו ונלכה באור ה'!" — נפתח את שערי-הלב ואת שערי-הדעת, להקשיב מה אומרות תולדות ישראל מעולם ועד עולם.

בשיבה אל המעיין, נגלה גדולות ונצורות מכל האצור באוצרות האומה. אין יהודים בלי יהדות, ואין ישראל בלי "שמע ישראל". נגייס יותר ויותר את שליחי ה"שמע ישראל", להשמיע קולם בכל תפוצות ישראל.

ציון וירושלים

כה אמר ישעיהו הנביא : "למען ציון לא אחשה ולמען ירושלים לא אשקוט, עד יצא כנוגה צדקה וישועתה כלפידי יבער". אמונתנו אתנו, כי צדק יאיר מציון, כי ישועה תאיר מירושלים. הצדק יתנוסס כלפידי והישועה תאיר למרחקים. ההולכים בחושך יראו אור גדול, ו"ישמעו רחוקים ויבואו". יהי רצון שנוכה במהרה לבואם.

מצד אחד ירדו עלינו בדורנו חושך וערפל וצלמות : השואה האיומה, שלא היתה דוגמתה בתולדות עם ישראל ; ולעומת זה, ניצנץ פתאום אור גדול, אור חדש על ציון : שיבת האומה לארצה וכינון ממלכת ישראל השלישית.

... אטום הוא הלב וקטן הוא המוח בל-ירגיש את רוממות-הרוח הנורא והודי-הנבואה, כשלנגד עינינו הולכות ומתמלאות הבטחות-הנצח של נביאי ישראל. דורנו זה לא יהיה ראוי לגאולה, אם בעלי הנס לא יכירו בניסם, אם לא נתעמק בתופעה הרוחנית העליונה הזאת. אף אומות העולם המגששות באפילה ומחפשות דרכן להצלת המין האנושי מכליון חרוץ, ראוי להן להתבונן ולהיווכח, כי אכן יש ה' במקום הזה, ושלמעלה מעל הכל יש השגחה אלוקית פרושה על דרכי בני אדם.

(הרב הראשי לארץ-ישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל,
מדבריו בשנת תש"ח)